

Könyvismertetés.

Dr. Lencz Géza. A keresztyénség előállása. Az 1912—13. tanév 2. felében tartott előadásai nyomán. 1913. (59. l. 8.) Ára 1 korona.

Az újabb vallástörténeti kutatások az új szövetség és vallása magyarázatára is nagy befolyást gyakorolnak. A szentírás minden könyvéhez és részéhez felkutatják a párhuzamokat a legkülönbözőbb ókori pogány, különösen azonban az assyr-babyloni, az egyiptomi, a perzsa, a Jézus korabeli mysterium-vallások, a görög philosophia stb. köréből. Természetes, hogy ha ezen sokszor csak hajuknál fogva előrántott, de sokszor meglepő hasonlóságok, melyeket így felkutatnak, mind azt bizonyítanak, hogy mindezen pontokban a keresztyén vallás függ ezen vallásoktól, azoknak befolyása alatt áll — akkor a keresztyén vallás önállósága, eredetisége igen gyenge lábon állana, sőt alig is maradna meg valami belőle. Mivel azonban ezek a kutatások sok, legnagyobbbrészt német s franczia vagy más nyelvű könyvben vannak letéve — fentidézett könyvünk szerzője jó szolgálatot tett a hazai theol. irodalomnak, hogy ezen kutatások figyelembe vételének szempontja alatt vizsgálódása tárgyává tette a keresztyén vallás keletkezését.

A könyv a „Jézus élete,” „Jézus tanai” és „Jézus személye” három fejezete szerint tárgyalja anyagát, megvizsgálva, hogy Jézus életének legfőbb eseményei, aztán tanai, majd a személyét jellemző messiási, emberfia — és istenfi — öntudata és közbenjáró tiszte mily módon szoktak vallástörténeti vizsgálat tárgyává tétetni, mi az ily vizsgálatok igazsági magva, hogy aztán mindenütt rámutasson, hogy Jézusnak s vele a keresztyén vallás keletkezésének eredetiségét megdönteni nem lehet. Az ember ezen könyv vezetése alatt megismerkedik az ide vonatkozó vallástörténeti kutatás állításaival s ezeknek bizonyító erejével, úgyszintén röviden Jézus életével, tanaival és személye legfőbb jellemvonásaival. És ez a vezetés melyre magát a könyv tanulmányozásánál bízza, nagyon megbízható. Vezetőnk alaposan ismeri tárgyát, melybe bevezet, ítélete higgadt, nyugodt és mindenek előtt annyira önálló, hogy a vallástörténeti kutatások „eredményeinek” ujság ingere meg nem téveszti és egykönnyen

foglyul nem ejti, meg nem vesztegeti. Azért az eredményt, melyre szerzőnk jön, nagyrészt csak helyeselni lehet, ha talán mindenki mindenütt alá sem írhatja. Mi e könyvnek tanulmányozását csak melegen ajánlhatjuk.

Dr. D. Gy.

Paedagógiai könyvtár. Szerkeszti Kornis Gyula. Kiadja a kath. középiskolai tanáregyesület. Budapest: 1913—1914.

Általános tapasztalat, hogy nálunk a philosophiai és paedagógiai tanultság legtöbbször nem forrásszerű, nem alapszik a paedagógia és philosophia classicusainak olvasásán, hanem csak megfelelő történeti kézikönyvekből ered. Műveltjeink nagy része ítéleteket koczkáztat élő és holt gondolkodókról, kiknek soha egy művét sem látták. E túrhetetlen állapoton segíteni kellett, azért indult meg évekkel ezelőtt a „Philosophiai írók tára“ Alexander B. és Bánácz J. szerkesztésében és nagyon is bevált, mert nagy mértékben hozzájárult közműveltségünk mélyítéséhez.

Hasonló vállalatot indított meg rövid idővel ezelőtt a kath. tanáregyesület, czéljával tűzve ki a történetileg nagy hatású classicus paedagógiai írók műveinek gondos és magyaros fordításokban való kiadását; e mellett tervezi a magyar oktatásügy forrásainak a közlését is.

A vállalat élén az ismert nevű philosophiai író dr. Kornis Gyula áll, a ki igen szerencsés kézzel vezette eddigelé a munkát. Programjában egyebek mellett Szt. Ágoston, Jeromos, Hrabanus Maurus, Vives, Fénelon, Herbart és Willmann munkáinak a kiadását igéri. Amily őszinte örömmel üdvözölhetjük e felette szükséges vállalat eszméjét, oly elismeréssel szólhatunk eddig megjelent köteteiről, amelyek az 1777-ki *Ratio Educationis*, *Montaigne* és *Erasmus* paedagógiai tanulmányaival és *Locke* nagy művével („Gondolatok a nevelésről“) ismertetnek meg.

A fordítókat szerencsésen válogatták meg. Nemcsak szakember mindenik a maga területén, de speciális tanulmánya is ép az illető paedagógus. Így pl. Erasmus fordítója dr. Péter János már régóta foglalkozik a humanismus e kiváló alakjával és becses értekezést írt Erasmus tankönyveiről. *Locke* fordítója Mutschenbacher Gyula pedig nem régen (1907.) *Locke* egy másik híres művét „Az értelem vezetését“ tette a magyar közönség számára hozzáférhetővé.

Az egyes művek fordításáról és a hozzájuk írt bevezetésekről is általában csak jót mondhatunk. Egyik fordítónak sem volt könnyű a dolga, de mindenik rajta volt, hogy derék munkát adjon és nemcsak érthető, de élvezhető olvasmányt is nyújtson.

A fordítások elé írt bevezetések az illető mű keletkezésével és méltatásával foglalkoznak megfelelő terjedelemben, különösen is kiemeljük azt a tárgyilagos hangot, mellyel a fordítók a legkülönbözőbb korokba eső írókról megemlékeznek. A mi

benyomásunk szerint kiválólag sikerült Erasmus és Montaigne méltatása. Legrövidebb a „Ratio Educationis“-hoz írt bevezetés, de itt a fordítót a részletes elemzéstől fölmentette Fináczy Ernő kitűnő műve. (A magyar közoktatás története Mária Theresia korában). Mindegyik kötet érdeméül tudhatjuk be azt is, hogy a fordítók a lehetőséghez képest a magyar vonatkozásokot is felemlítik. A könyvek a Stephaneum nyomdából kerültek ki. Kiállításuk szép és ízléses. Áruk — a terjedelemhez képest — nem túl magas. A Ratio Educationis (271. lap) ára 6 K; Montaigné (139) 3 K., Erasmusé (129) 3 K., Locke fordításának az ára (232) 6 K.

Csoda-e, ha ez oly szépen megindult és hasonló szép jövővel kecsegtető vállalat hatása alatt az a fohászzkodás kél az én lelkemben, vajha protestáns tanáregyesületeink hasonló elhatározásra gerjednének és *együttesen erővel* megindítanák a „Magyar paedagógiai írók“ tárárt. Igazán erkölcsi kötelességünk volna ez nekünk már azért is, mert a magyar neveléstörténetben oly sűrűn találkoznak prot. nevek viselőivel, kiknek munkálatait nem szabadna a feledékenységnek átengedni. — E vállalat méltóképp sorakozhatnék a fentihez, melynek további sikeres haladást kívánunk.

Dr. Szelenyi Ödön.

Beszédek és Imák háborui alkalmakra. A most dúló ádáz világháború különböző alkalmaira összeállította *Dr. Lencz Géza*, debreczeni egyetemi tanár. Kiadta a Hoffmann és Kronovitz czég könyvnyomdája. 1914. Tartalmaz 27 egyházi beszédet közönséges vasárnapokra, 10 beszédet különös istenitiszteleti alkalmakra, 4 beszédet vallásos estélyekre, 9 imádságot különféle istenitiszteleti alkalmakra. Terjedelme 288 lap. Ára 5 korona.

Amint látható, ez a kötet irodalmi termék teljesen az alkalmiság szüleménye. Innen van az, hogy ahány a szerző, annyiféle a hangnem és a megnyilatkozás. Mintegy ötvenen járultak hozzá a kiadvány sikeréhez, kiki azzal lépvén a nyilvánosság elé, ami az ő közvetlen hallgatóságában hatást keltett, vagy visszhangra talált, vagy vigasztalást, épülést, győzedelmi reménységet és élő hitet idézett elő. Ebből a szempontból tanulságos, hogy dr. Baltazár Dezső püspök Debreczenben, Jánosi Zoltán, Dr. Lencz Géza, Csiky Lajos, Uray Sándor, dr. Veress István és Makai Lajos ugyanott, aztán dr. Tüdös István püspök Miskolczon, Révész Kálmán Kassán, Nagy Béla Sárospatakon, Kiss József Pápán, Haypál Benő Budán, Futó Zoltán Szentesen, Suhay Benedek Sajókápolnán, Csomasz Dezső Mezőtúron, F. Varga Lajos Nagyrábén, Szabó Lajos Hajduhadházon, Incze Lajos Vizaknán, Dombi Lajos Gyulán, Dombi Béla Gyomán, Nádházy Bertalan Battonyán, Nagy Imre Biharugrán, Péter Mihály Gálszécsen, Román Ernő Alsózsoltcán, Kájel István Felsőíregen, Kájel Endre Balatonend-

rédén, Marjay Károly Budafokon, Gönczy Béla Vésztőn, Soós Károly Búcsón, Fábrián Dénes Kispesten. dr. Kovács István Budapesten, Papp Károly Tiszainokán. Sándor István Kerekegyházán, Varga Jenő Méhseleken, Varga Csongor Berettyóújfaluban, Csapó Péter Ócsodón, Varga Dezső Darányban, Tariska Sándor Kölesében, Vásárhelyi Pál Magyarrétfaluban, Szabó Béla Mezőhegyesen, Szabó János Köröstarcán, mint szintén Mándi Szabó Miklós, Szombati Szabó István, Buday János, Takaró Géza, Kirner Bartalan, Csiky István és Doktor Dezső az ő gyülekezetök. illetőleg hallgatóságuk előtt mely bibliai alapszöveg nyomán, mely gondolatokat hirdettek, mely tények megállapítását hangoztatták, a lelkeket miképpen vigasztalták, bátorították, erősítették és a várva-várt győzedelem és az epedve óhajtott békesség reménységét mily biztató módon táplálták. Mindenütt mindenikőjük a helyhez, időhöz és alkalomhoz méltó szöveget, úgy szólván vallási jellegű kiáltványt igyekezett intézni nemzetünk fiaihoz, amely szándék magában véve is elismerést érdemel. Ilyen formán fogván fel e hazafias és korszerű beszédgyűjtemény kiadásának okát és célját: üdvözljük *D. Lencz* Gézát mint szerkesztőt, hogy a különböző hangnemben szóló, de ugyanazon Lélektől indított és vezérelt lekipásztorok emez emlékezetben maradó beszédeit és imádságait közrebocsátotta és ezzel a kiadvánnyal szélesebb körökben is jó szolgálatot tett.

A jelzett munka használhatóságáról és értékéről legjobban tanuskodik az a körülmény, hogy pár hét alatt az összes példányai elfogytak s ma már nem is kapható könyvárúsi úton. Folytatásául az érdemes és buzgó szerkesztő most rendezi sajtó alá a második kötetet, amely hallomás szerint rövid időn belül napvilágot lát. A szükséges és hasznos időszerű kiadványt pártolólág ajánljuk az érdeklődő körök figyelmébe.

o.

J. M. Heer (Dr. theol. u. phil. Privatdozent) *Die Stamm-bäume Jesu nach Matthäus und Lukas*. Eine exegetisch-kritische, Studie. Freiburgi Br. Herder'sche Verlagsbuchhandlung 1910. (VIII. és 226 l. 8.) Ára 6 mk.

Ezen tanulmány a „Biblische Studien“ c. gyűjteményes vállalat egyik füzeté. A gyűjtemény kiadója Bardenhewer müncheni r. k. theol. tanár, akinek személye is garantálja az itt megjelenő dolgozatok tudományos értékét. De erről tanuskodik pl. az előttünk lévő füzet is.

Szerzőnk Jézusnak Máté és Lukács evangéliomában található családfáinak problémájával foglalkozik s azokat eredeti jelentésük szövegük és forrásaik szempontjából vizsgálja. Ami már most Lukács evangéliomának családfáját illeti, abban szerzőnk Mária genealogiáját látja és azon feltevést kockáztatja meg, hogy szerzője Pál apostol.

Igen érdekes azután Máté evangéliomának családfájáról való felfogása is. Természetes, hogy a szerző itt is, mint Lukács evangélioma genealogiájában is, figyelemmel van minden felmerülő problémára. De legérdekesebb mégis az a mód, ahogyan a Mt. 1₁₆ szövegének kérdését megoldja. Ismeretes dolog, hogy a vers szövege ujabban nagyon vitás lett. Míg az u. n. Syrus sinaiticus palimpsest szövegét nem ismerték, a helyes szöveg felől alig lehetett valaki kétséges. Azonban ennek a syr szövegnek felfedezése óta másképp áll a dolog. Hiszen legujabban Soden görög új testamentoma szövegébe is felvette azt. Ezen szöveg pedig úgy szól: „Jákob pedig nemzette Józsefet, József pedig, akinek el volt jegyezve szűz Mária, nemzette Jézust, kit Krisztusnak neveznek.“ Világos, hogy mily alapvető eltérést jelentene ez a szöveg, ha hitelesnek kellene tartani. Csakhogy e sorok írója ezt már csak azért sem tarthatja lehetségesnek, mert oly ellenmondásos önmagában, hogy nem lehet hiteles. De a mi r. kath. szerzőnk is, aki pedig itt egész alaposan tárgyalja e kérdést, épen ezt a syr szöveget tartja hitelesnek. Csakhogy ő elkerüli ezen szövegnek olyan értelmezését, mely Józsefet Jézus vérszerinti atyjává teszi, olyan formán, hogy visszamegy a görög *ἐγέννησεν*-nek megfelelő arab-héber kifejezésre, amely megint szerinte nem azt jelenti „nemzeni.“ hanem „atyává lenni,“ „valakinek fia születik“ stb. Sőt ez a kifejezés szerinte a genealogiákkal kapcsolatban használt terminus technicus, melyet úgy fordít: „valakit a családi könyvbe mint fiát bevezettetni.“ E szerint 16. versünk az ő fordításában így szólana: „József pedig, akinek el volt jegyezve Mária a szűz, bejegyeztette a családi könyvbe mint fiát Jézust, aki Messiásnak neveztetik.“

Amint e tanulmány is mutatja, a „Bibl. Studien“-ben a róm. kath. teológia komoly tudományos munkát végez, mely művelőinek jó bizonyítványt állít ki. Ez a munka joggal tarthat a mi figyelmünkre is számot. Azért úgy az egész gyűjteményt, mint annak itt ismertetett füzetjét is az érdeklődők figyelmébe ajánljuk.

Dr. D. Gy.

A háború vallásos irodalma.

1. **Stráner Vilmos:** *Lelki fegyver.* Hadbavonult ev. katonáink és itthonmaradt híveink használatára. VI. kiadás. Ára 40 fillér. Sopron 1914. (Ugyanez tót és német nyelven is.)
2. **Kovács Andor:** *Béke a harcokban.* Beszédék és imádságok a harctéren küzdő katonáink és itthon lévő szeretteik használatára. Ára kötve 1 korona. (Ugyanez tót fordításban.)
3. *Harmatcseppek.* Hadbavonultaknak, sebesülteknek. Kiadja a dunamelléki ref. egyházkerület és a budapesti ref. egyház.
4. **Csiky Lajos:** *A szeretet istenének nevében.* Elmélkedések és imádságok hadra kelt atyáinkfiaiért. Debreczén 1914. Ára 20 fillér.
5. **Haypál Benő:** *Az igaz Isten a mi erőnk és reménységünk.* Egyházi beszéd. Budapest 1914. Ára 30 fillér. (Jövedelme az orsz. hadsegélyző hivatal céljait szolgálja.)
6. **Majba Vilmos:** *Harcztéri imakönyv.* II. kiadás. Budapest 1914.
7. **Pröhle Károly:** *Isten keze a világháborúban.* Egyházi beszéd. Sopron 1914. Ára 20 fillér.
8. **Pröhle Károly:** *Az új élet ígéje.* Egyházi beszéd. Sopron 1915. (A füzet tiszta jövedelme a harctéren elesettek özvegyei és árvái javára folyik be.)
9. **Raffay Sándor:** *Az én imakönyvem.* Eáborúságot szenvedők vigasztalására. Budapest. Ára 20 fillér. (A tiszta jövedelem egy része a Magyar Vörös-Kereszt javára fordítatik.)
10. **Kapi Béla:** *Erős várunk az Isten.* Elmélkedések és vigasztalások a háború idejére. Ára 10 fillér.
11. **Uray Sándor:** *Kis imakönyv harctéren lévő katonáknak.* Ára 16 fillér.
12. **Ütő Lajos,** küüllömlombói lelkész: *Erős várunk nekünk az Isten.* Imakönyv azok részére, akik szenvednek. Ára 40 fillér.
13. Lic. theol. **C. E. Schmidt:** *Gott in den Zeitereignissen.* Eine Heerpredigt. Pozsony 1914.
14. **Wilh. Rätz:** *Wen suchen wir, der Hilfe tu?* Reformationspredigt. Pozsony 1914.
15. **Ch. Hildebrand:** *Gebete in Kriegsnot und in zugestossenem schweren Kreuz.* Sopron 1914. Ára 6 fillér.

(Folytatjuk.)

*Főiskolai értesítőkből megjelent értekezések és beszédek
(1913/1914).*

1. A *debreczeni* ref. collegium értesítőjében:
A főiskola átadására vonatkozó beszédeken kívül:
Dr. Kún Béla: *Egyház és egyetem.* — **Dr. Baltazár Dezső:** *A reformatio emlékünnepe.* — **Kiss Ferencz:** *Az egyetem és a lelkészképzés.* — Megemlékezés **Balogh Ferencz** elhunyt hittanszaki tanárról.
2. A *pápai* ref. főiskola értesítőjében:
Dr. Antal Géza: *Dr. Antal Gábor 1843—1914.* — *Czipruslombok* Antal Gábor sírjára cz. alatt különböző beszédek és nekrológok. **Pongrácz József:** *Jézus kijelentése Istenről.* (Székfoglaló.)
3. A *kolozsvári* theol. facultás értesítőjében:
Dr. Kecskeméthy István: *Még 3 szemelvény keleti utamtól.* Ugyanaz: *Évzáró beszéd.*
4. A *sárospataki* ref. főiskola értesítőjében:
Dr. Búza László: *Az állami organismus jogi helyzete.*
5. A *budapesti* ref. theol. akadémia értesítőjében:
Márton Lajos: *I. Rákóczi György bibliája.*
6. Az *eperjesi* ág. h. ev. collegium értesítőjében:
Mayer Endre: *Objectivismus a vallásban.* — **Frenyó Lajos:** *Individualismus és szocialismus a reformatioban.*
7. A *pozsonyi* ág. h. ev. theol. akad. értesítőjében:
Lic. Schmidt Károly Jenő: *A gyakorlati theológia mint alkalmazott theológia.* (Székfoglaló.)
8. A *soproni* ág. h. ev. theol. akad. értesítőjében:
Stráner Vilmos: *Jausz Vilmos 1866—1913.* (Nekrológ.)
9. A *kolozsvári* unitarius theol. intézet értesítőjében:
Csifó Salamon: *Tanévet megnyitó beszéd.* — **Gálf Lőrincz:** *A történelem Jézusa.*
10. A *pannonhalmi* főapátsági főiskola évkönyvében:
Theol. érdekű czikkek: **Várkonyi Hildebrand:** *Az intuitio a régi és az új philosophiában.* — **Sörös Pongrácz:** *Forgách F. kortörténelmének pécsi kézírata.* Ugyanaz: **Pellárdi Péter** levele **Báthory Zs.-nak** Szindán basán aratott győzelméről. — **Horváth Károly:** *Az egyediség erkölcsi szempontból.* — **Bódiss Jusztin:** *A keresztyénség legrégebbi ngomai a római írónknál.* — **Kemenes Illés:** *Agnostos Theos.* — **Strommer Viktorin:** *Guzmics Izidor mint theologus.*

Új könyvek.

Enyvári Jenő: *Husserl tiszta phaenomenológiája és a phaenomenológiai módszer.* Budapest 1913.

Dr. Kornis Gyula: *Történelem és pszichológia.* Budapest 1914. Ára 3 korona.

Dr. Imre Sándor: *A magyar nevelés feladatai és a református iskolák.* Debreczen 1914.

Dr. Kornis Gyula: *A pszichológia és logika elemei.* II. átdolgozott kiadás. Budapest 1914. Ára 3 korona.

Payr Sándor: *Bocskay hadai Sopronban.* Sopron 1914.

Ugyanaz: *Protestáns volt-e Nádasdy Tamás?* Budapest 1914.

Benedetto Croce: *Eszthétika. Elmélet és történet.* Fordította dr. Kiss Ernő. Budapest 1914. Ára 12 korona.

Koller István: *Bölcsészeti és neveléstudományi dolgozatok.* Budapest 1914. Ára 2 korona.

Raffay Sándor: *Útirajzok Amerikából.* Budapest 1914. Ára 1 korona.

Pruzsinszky Pál: *Hitünk hősei a XVI. században.* Budapest 1914.

C. Skovgaard-Petersen: *Akarsz-e diadalmaskodni?* Fordította Br. Podmaniczky Pál. Budapest 1914.

Majba Vilmos és többen: *Életképek a keresztyén szeretet munkamezejéről.* Budapest 1914. Ára 1 korona.

Kapi Béla: *Az én vallásom a Krisztus vallása.* Budapest 1914. Ára 1 korona.

Dr. Császár Mihály: *Az Academia Istropolitana.* Pozsony 1914. Ára 3 korona.

Révay József: *Nero fáklyái.* Tanulmányok a keresztyénség első századaikhoz. Budapest 1915. Ára 3 korona.

Pongrácz József: *Jézus kijelentése Istenről.* Pápa 1914.

Ugyanaz: *A barátság törvényei.* Pápa 1913.

Ugyanaz: *Magyar diákok Angliában.* Pápa 1914.

(Ismertetni fogjuk.)